

27. Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи: Затв. Указом Президента України від 20 січня 2006 року №39/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – №4. – Ст.143.
28. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>.
29. Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. – К. : Сфера, 2010. – 326 с.
30. Карпачова Н. І. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні: Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / Н. І. Карпачова. – К. : Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, 2004. – С. 278–308

Колб А., Колб И. О некоторых аспектах обеспечения в Украине права осужденных на охрану здоровья. В статье осуществлен анализ нормативно-правовых актов и состояния лечебно-профилактической и санитарно-противоэпидемиологической деятельности, осуществляемой в учреждениях по исполнению наказаний Украины и направленной на обеспечение права осужденных к лишению свободы на охрану их здоровья.

Доказана необходимость приведения уголовно-исполнительного законодательства Украины в соответствие с европейскими стандартами. При этом необходимо соблюдать требования и правила построения правовых норм, а именно: изложение норм в статьях нормативно-правового акта, согласование принимаемых правовых норм и статей Уголовно-исполнительного кодекса Украины, особенностей уголовно-исполнительных правоотношений; компаративистский подход к формированию правовых норм, возможности финансирования уголовно-исполнительных учреждений из Государственного бюджета Украины.

Ключевые слова: право осужденных на охрану здоровья; осужденный к лишению свободы; учреждение по исполнению наказаний; лечебно-профилактическая и санитарно-противоэпидемиологическая работа.

Kolb A., Kolb I. About Some Aspects of the Ensuring the Right to Health Care of Convicted Persons in Ukraine. The article is devoted to the analysis of legal acts and condition of medical and sanitary epidemiological activities in the penal institutions of Ukraine, which is aimed to ensure the rights of convicts to protect their health. The need to bring penal enforcement legislation of Ukraine in accordance with European standards is proven. Thus it is necessary to observe the requirements and rules of construction of the legal norms, such as: the presentation of norms in the articles of the legal act, the accordance of the adopted legal norms with articles of the Criminal Executive Code of Ukraine, peculiarities of the penal enforcement relations; the comparative approach to the formation of legal norms, the possibility of financing penitentiaries from the State Budget of Ukraine.

Key words: the right to health care of convicts, convicted to imprisonment, penal institutions, medical and sanitary epidemiological activities.

УДК 343.91

Є. Лук'янчиков

Щодо проблеми побудови характеристик злочинів

Положення статті містять характеристику поглядів провідних учених-криміналістів які визначають проблеми побудови характеристик злочинів, проводиться аналіз окремих елементів криміналістичної характеристики. Висловлюється думка про можливість побудови кримінально-процесуальної характеристики злочинів. Також автор статті значну увагу приділив розробці власної характеристики злочинів для потреб теорії оперативно-розшукової діяльності.

Ключові слова: криміналістика, злочин, характеристика, елементи, система, методика, розслідування.

Постановка наукової проблеми та її значення. Злочин являє собою багатогранне суспільно небезпечне явище, яке досліджується суспільними науками з різних боків і, передусім, кримінально-правового. Така увага до цього суспільного явища не випадкова. Суспільство зацікавлене в тому, щоб таких подій було менше. У тих випадках, коли вони все-таки сталися, їх потрібно своєчасно розкрити, щоб порушений закон поновити, а винних притягти до відповідальності. Саме тому більшість юридичних наук бачать своє суспільне призначення в сприянні ефективному розв'язанню проблеми боротьби зі злочинністю відповідними засобами й методами. Кожна наука досліджує лише

ті елементи та риси злочину, які стосуються її предмета, намагається виявити їхні специфічні ознаки та представити у вигляді власної характеристики. Сьогодні в науковому обігу можна натрапити на кримінально-правову, а кримінологічну, криміналістичну, оперативно-тактичну, судово-психологічну й інші характеристики злочинів.

Аналіз досліджень цієї проблеми свідчить, що в науковій літературі окремі питання характеристики злочинів розроблялись О. І. Адам'юком [10], В. П. Бахіним [6], С. Г. Гордієнком [11], В. Л. Регульським [11], А. В. Старушкевичем [5] та іншими.

Мета цієї статті – дослідити важливі проблеми побудови характеристик злочинів і запропонувати шляхи їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В узагальненому плані будь-яка характеристика – це «описание отличительных качеств, свойств, черт кого-чего-нибудь» [1, 703]. Найбільше дослідженими, усталеними й перевіреними практикою є кримінально-правова та кримінологічна характеристики злочинів.

Перша розкриває правовий характер діяння, показує, чи містить воно відмінні ознаки складу злочину, ступінь його суспільної небезпеки, яке покарання слід призначити за нього, й інші ознаки.

Друга – система відомостей про генезис злочинів, їхні причини та умови вчинення, частоту повторюваності й класифікацію за різними підставами, наприклад за віком, професією, освітою тощо.

Значний час відомості цих характеристик використовували для розробки криміналістичних методичних рекомендацій розслідування злочинів. Природно, що за таких умов у рекомендаціях не повністю використовували ознаки злочинів, які мали криміналістичне значення. Такі рекомендації не відрізнялися достатньою конкретністю та визначеністю, а тому не повною мірою відповідали вимогам і потребам практики. Це зумовило враховувати при розробці методик розслідування окремих видів злочинів такі їхні ознаки, які мали суттєве криміналістичне значення, сприяли підвищенню ефективності роботи з розкриття злочинів.

Уперше в 70-х роках до поняття «криміналістична характеристика» злочинів звернулися О. Н. Колесніченко та Л. А. Сергійов. За цей час навколо значеного поняття та його змісту неодноразово розгорталися жваві дискусії. Значний внесок у розробку поняття, рівнів узагальненості й структури криміналістичної характеристики належить В. П. Бахіну, Р. С. Белкіну, О. М. Васильєву, І. А. Возгріну, В. Г. Гончаренку, В. О. Коноваловій, Г. А. Матусовському, М. В. Салтевському, М. О. Селиванову, В. Г. Танасевичу та іншим.

Не вдаючись до поглибленого аналізу наявних визначень криміналістичної характеристики, зазначимо, що їм притаманні загальні ознаки, на яких акцентують увагу автори при їх побудові:

- сукупність узагальненої інформації про ознаки певного виду злочинів;
- установа та врахування закономірностей між такими ознаками;
- призначеність для використання в розслідуванні конкретних видів злочинів.

Криміналістична характеристика, як і інші, містить у собі інформацію про злочин у цілому, а також його складові елементи (об'єкта й суб'єкта злочину, об'єктивну та суб'єктивну сторони). На відміну від кримінально-правової й кримінологічної характеристик, вона становить, по-перше, систему не будь-яких, а лише криміналістично значущих відомостей, по-друге, відомості про ознаки елементів злочину описують на якісно-кількісному рівні. Це сприяє підвищенню практичної значущості цієї категорії криміналістики. Зважаючи на це, досліджуваний термін набув широкого застосування в практиці та науковій літературі. Обмаль робіт із криміналістичної методики, у яких це поняття не згадується.

Наведене дає підставу констатувати, що сьогодні загальноновизнаними будемо вважати кримінально-правову, кримінологічну й криміналістичну характеристики злочинів. Але, зважаючи на багатогранний характер злочину, вони не вичерпують характеристику його елементів з усіх боків. Саме цим можна пояснити спроби науковців дослідити такі риси злочину, виявити специфічні ознаки й описати їх у відповідних характеристиках. Зупинимось на аналізі деяких із них.

Так, О. Н. Колесніченко виділяє судово-психологічну характеристику й вважає, що вона відображає найсуттєвіші психологічні відомості про злочинців і потерпілих, типові групи свідків в окремих видах злочинів тощо [2, с. 33–34]. Сьогодні ці характеристики перебувають у стадії розробки та виявлення відповідних закономірностей і кореляційних зв'язків між її елементами. У майбутньому їм належить зайняти відповідне місце в методичних рекомендаціях та розкритті злочинів. Уже сьогодні практики все частіше звертаються до науковців за допомогою, щоб скласти психологічний портрет злочинця за слідами, які він залишив на місці події. Природно, що певною

мірою завдання й інтереси криміналістичної та судово-психологічної характеристик збігатимуться, що не виключає й не дублює одна одну.

Слушно зазначено, що характеристика злочинів впливає із потреб конкретної науки, яка їх вивчає. Поряд із традиційними указано на можливість існування адміністративно-правової характеристики злочинів [3, с. 308], але ні визначення, ні структури такої характеристики не розкрито. Мабуть, це не випадково. Предметом науки адміністративного права є адміністративні правопорушення, учинки, які відрізняються від злочинів рівнем суспільної небезпечності. Злочин та його структурні елементи – предмет дослідження наук кримінально-правового блоку, а не адміністративного права. Навіть для злочинів з адміністративною преюдицією сумнівно говорити про адміністративно-правову характеристику. Отже, адміністративно-правова характеристика може розроблятися відповідною галуззю науки стосовно тих соціальних явищ, які включено до її предмета, але ні в якому разі для злочинів.

Досліджуючи сутність криміналістичної характеристики злочинів, І. А. Попов звертає увагу на те, що практика її використання потребує комплексного підходу, пов'язаного з дослідженням інших видів характеристик злочинів (кримінально-правової, кримінологічної, кримінально-процесуальної) [4, с. 144–145]. Про можливість існування кримінально-процесуальної характеристики злочинів стверджує В. М. Бородін [5, с.]. В. В. Матвієнко акцентує увагу на кримінально-процесуальних аспектах характеристик окремих видів злочинів [6, с. 8].

Думку про можливість побудови кримінально-процесуальної характеристики злочинів підтримує В. В. Матвієнко, але, як і більшість науковців, визначення не формулює. Він удався спроби розкрити її елементи, які повинні містити відомості: а) про предмет злочинного замаху (п. 1 ст. 64 КПК України 1960 р.); б) про подію злочину (час, місце, спосіб та інші обставини) (п.п. 1 і 4 ст. 64 КПК 1960 р.); в) про особу обвинуваченого (п. 3 ст. 64 КПК 1960 р.); г) про мотиви злочину (п. 2 ст. 64 КПК 1960 р.) [4, с. 146], тобто характеризувати елементи складу злочину.

Піддамо це висловлювання науковому аналізу. По-перше, коло обставин, на які посиляється автор, складають предмет доказування в справі. Це не викликає сумнівів і заперечень процесуалістів. Але між визначенням кола обставин та їхньою характеристикою є суттєві відмінності, чого автор і не розкриває. Цікаво також те, що це поняття не трапляється в процесуальній літературі, хоча, на нашу думку, це мали зробити фахівці саме цієї галузі юридичної науки.

По-друге, галузеві характеристики висвітлюють ті аспекти й риси злочину, які входять до предмета їхнього дослідження. Тому цілком правомірно говорити про характеристику злочину або його елементів із погляду тієї науки, яка виявляє, досліджує та описує основні властивості, особливості, природу, притаманні йому риси й закономірності.

«На відміну від цього предмет науки кримінального процесу складають врегульовані нормами кримінально-процесуального права діяльність та правові відносини, які виникають у процесі цієї діяльності» [7, с. 12–13]. Незважаючи на те, що така діяльність відбувається навколо злочину й спрямована на встановлення всіх його обставин, важко назвати будь-які саме кримінально-процесуальні ознаки, які б характеризували його в цілому або окремі елементи. Уживання для визначення предмета доказування кримінально-правових категорій не тягне за собою зміни їхньої сутності, не надає їм ознак кримінально-процесуального характеру. Тому вживання в науковому обігу терміна «кримінально-процесуальна характеристика злочинів» не має підстав.

Значну увагу розробці власної характеристики злочинів приділено в теорії оперативно-розшукової діяльності. Пояснюється це бажанням науковців розкрити ті сторони, риси й ознаки злочинів, які не отримали відображення в інших характеристиках і мають суттєве значення для розробки рекомендацій із розкриття та попередження злочинів саме оперативно-розшуковими силами, засобами й методами.

Деякий час науковці називали таку характеристику оперативно-тактичною, а, починаючи з 1986 р., у науковий обіг вводиться поняття «оперативно-розшукова характеристика як категорія», що має свою сутність, зміст, систематизацію й функціональне призначення [8, с. 172–173]. І. І. Басецький звертає увагу на те, що це науково-практичний термін, який «позначає сукупність специфічних ознак, властивих як злочинності в цілому, так і окремим видам і конкретним злочинам, які використовують для вироблення рекомендацій, спрямованих на прийняття ефективних управлінських та оперативно-тактичних рішень» [9, с. 37].

Перелік визначень можна було б продовжити, але всі вони будуть відрізнятися несуттєвими ознаками. Наявна різноплановість наявних визначень пояснюється відсутністю науково обґрунто-

ваного концептуального підходу до їхньої побудови. Виходячи із загального уявлення про характеристику, зауважимо: а) у ній мають описувати відмінні якості, властивості, ознаки злочину. Як самостійний інститут теорії ОРД, вона повинна володіти набором характерних властивостей, які лише в сукупності можуть створити критерії визначення цього поняття, про що зауважують у більшості визначень [10, с. 36–42]. Але зазначені автори не називають, якими мають бути ці відомості; б) якщо йдеться про оперативно-тактичну характеристику злочинів, то відомості повинні бути ні про що інше, як про злочин та його елементи. Відомості про оперативну обстановку в регіоні, стан боротьби зі злочинністю й ін. характеризують не самі злочини, а стан та умови, у яких відбувається їх розкриття; в) розглядаючи оперативно-тактичну характеристику як наукову абстракцію, недоцільно пов'язувати її з окремим злочином. Характеристика має бути відображенням типових ознак злочину, будуватися на матеріалах узагальнення відповідної сукупності інформації про розкритті злочини.

На сьогодні можливо констатувати, що жоден із дослідників цієї проблеми не зміг назвати будь-яких ознак злочину оперативно-тактичного характеру. Для побудови такої характеристики використовують елементи й ознаки злочинів, які на достатньому рівні розроблено та висвітлено в інших галузевих характеристиках.

Мабуть, не випадково при формуванні й наступному розвитку предмета теорії ОРД, після визнання її самостійною галуззю наукових знань В. А. Лукашов, відносить до предмета систему регламентованих нормативними актами оперативно-розшукових та організаційно-управлінських заходів, а Г. К. Синілов – систему пошукових (розвідувальних) заходів, здійснюваних спеціальними суб'єктами переважно негласними засобами. [11, с. 236–237].

В останніх розробках науковці пропонують розглядати предмет оперативно-розшукової діяльності у вигляді певних закономірностей, але до їх визначення підходять по-різному. Одні вважають, що ними є «закономірности работы с личными и вещественными источниками информации» [12, с. 343]. Інші поєднують закономірності в групи та відносять до них ті, які стосуються: а) пошуку та фіксації фактичних даних, що здійснюються за допомогою практичних дій; б) реалізації (використання) оперативно-розшукової інформації; в) організації оперативно-розшукової діяльності [13, 236–237].

Отже, злочин безпосередньо не є предметом ОРД. Водночас усі його елементи й чинники так чи інакше працюють на з'ясування обставин події та, передусім, підозрюваної особи. При цьому широко й комплексно використовуються характеристики злочинів, які розроблено іншими галузями юридичної науки.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, зазначимо, що на сьогодні на відповідному рівні розроблені й обґрунтовано використовуються в науковому обігу та практиці кримінально-правова, кримінологічна й криміналістична характеристики злочинів. Відбуваються напрацювання в напрямі побудови й використання судово-психологічної характеристики. Спроба побудови інших характеристик злочинів не дала змоги виявити та описати відповідних елементів, властивостей, рис і ознак, які б не висвітлювалися в інших характеристиках. Тому вважаємо, що доцільніше спрямувати зусилля на розробку рекомендацій для застосування в розкритті злочинів його усталених характеристик, ніж витратити їх на пошуки неіснуючого.

Джерела та література

1. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : [б. и.], 1987.
2. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. – Киев : Выща шк., 1988.
3. Специализированный курс криминалистики : учебник. – Киев : [б. и.], 1987.
4. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : підруч. для студ. юрид. вузів і фак. / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. – Х. : Право, 1998.
5. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів / А. В. Старушкевич. – К. : НТВ «Правник» – НАВСУ, 1997.
6. Бахин В. П. Криминалистическая методика : лекция / В. П. Бахино – Киев : [б. и.], 1999.
7. Уголовный процесс / под ред. К. Ф. Гуценко. – М. : ЗЕРЦАЛО, 1998.
8. Лебеденко В. І. Оперативно-розшукова характеристика бандитизму / В. І. Лебеденко, Д. Й. Никифорчук // Проблеми оперативно-розшукової діяльності і забезпечення прокурорського нагляду за її законністю : міжнар. наук.-практ. конф., 21–22 лют. 2000 р. – Луганськ : РВВ ЛІВС, 2000.
9. Басецкий И. И. Словарь оперативно-розыскной терминологии / И. И. Басецкий [и др.]. – Мн. : [б. и.], 1993.
10. Адамюк О. И. Содержание и теоретико-прикладные аспекты оперативно-тактической характеристики преступлений / О. И. Адамюк // Проблемы повышения эффективности первоначального этапа расследования преступлений. – Мн. : [б. и.], 1999.

11. Гордієнко С. Г. До питання про сутність та зміст оперативно-розшукової діяльності служби безпеки України / С. Г. Гордієнко // Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України. – Львів : Львів. ін-т внутр. справ при НАВС України, 2000.
12. Кириченко А. А. Предмет исследования оэрдологии / А. А. Кириченко, Г. И. Васильев // Конституційні гарантії захисту людини у сфері правоохоронної діяльності. – Дніпропетровськ : Поліграфіст, 1999.
13. Регульський В. Л. До проблеми сутності оперативно-розшукової діяльності як державно-правової форми боротьби зі злочинністю / В. Л. Регульський // Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України. – Львів : Львів. ін-т внутр. справ при НАВС України, 2000.

Лукьянчиков Е. Проблемы построения характеристик преступлений. Положения статьи содержат характеристику взглядов учёных-криминалистов, определяющую проблемы построения характеристик преступлений. Проведён анализ отдельных элементов криминалистической характеристики преступления. Высказывается мнение о возможности построения уголовно-процессуальной характеристики преступлений. Данный тезис подвергается научному анализу и отмечается, что между определением круга обстоятельств и их характеристикой существуют различия, которые целесообразно в дальнейшем исследовать. Также значительное внимание уделяется разработке собственной характеристики преступлений в теории оперативно-розыскной деятельности, поскольку некоторые черты и признаки преступлений не получили отражения в других отраслевых характеристиках и имеют существенное значение для разработки рекомендаций по раскрытию и предупреждению преступлений именно оперативно-розыскными силами, средствами и методами. На этой основе предлагаются изменения и дополнения в действующее процессуальное законодательство Украины, которые является положительным шагом на пути к приближению правового регулирования уголовно-процессуальной деятельности к международным стандартам и более высокому уровню обеспечения прав человека.

Ключевые слова: криминалістика, преступление, характеристика, элементы, система, методика, расследования.

Lukyanchikov E. The Problems of Determining the Features of Crimes. The article includes a characteristic of the views of criminalists, defining the problem of determining the features of crimes. Separate elements of the criminological characteristics are analyzed. The opinion about the possibility of constructing the criminal procedure characteristics of crimes is expressed. This thesis is analyzed and it's noted there are significant differences between the definition of the range of circumstances and their characteristics, which is reasonable to explore in the future. A considerable attention of the author is devoted to developing his own characteristics of crimes in the theory of operatively-search activity because the features and elements of crimes are not reflected in other characteristics and are significant for developing recommendations for the detection and the prevention of crimes.

On this basis, the author proposes changes and additions to the existing criminal procedural legislation of Ukraine, which is a positive step to approximation the legal regulation of criminal procedure activity with international standards and a higher level of human rights' ensuring.

Key words: criminalistics, a crime, characteristics, elements, the system, a method, investigating

УДК 343.98:343.82

О. Батюк

Сутність та зміст техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, учинених у пенітенціарних закладах

У статті розкрито теоретичні аспекти та дано практичні рекомендації, обґрунтовано статистичні відомості за останні три роки щодо стану злочинності в пенітенціарних закладах. Проведено дослідження криміналістичного забезпечення розслідування злочинів із погляду поняття, структури, змісту та завдань. Зроблено висновок, що зміст поняття «криміналістичного забезпечення» має прояв у розробці й упровадженні в практику розслідування злочинів відповідних криміналістичних рекомендацій, які оптимізують діяльність і підвищують її ефективність

Ключові слова: криміналістика, забезпечення, злочинність, пенітенціарні заклади, рекомендації, структура, завдання.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність теми визначена тим, що в сучасних наукових роботах із криміналістики недостатньо звернуто уваги до проблем криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, учинених у пенітенціарних закладах. Якщо, за